

جلسه دوم

۱۴۰۰/۱۲/۱۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هِيَ أَقْوَمٌ﴾^۱

بحث تفسیرمان مسائل اعتقادی قرآن کریم بود. به فضل الهی بحث‌های بسیاری مطرح شد. بحث اخیر مسئله سنت‌هایی هست که در قرآن کریم مطرح است. از قبیل سنت آزمایش و امتحان، سنت مهلت امهال، سنت از قبیل آنچه در این آیه شریفه است که ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾^۲ سننی که در قرآن کریم هست. یعنی رفتارهای خاص و برنامه‌های عمومی که برای امم مختلف در قرآن کریم مطرح است. این مسئله ان شاء الله صحبتش خواهد شد.

سننی که در ارتباط با قرآن کریم مطرح است، اولین سنت که به نظر رسید صحبت بشود سنت آزمایش بود. که در قرآن کریم آیات متعدد نسبت به مسئله امتحان و آزمایش هست. و در جلسه قبل آیات متعددی قرائت شد. بعضی از این آیات احتیاج به مقداری توضیح و صحبت دارد. آن آیات را حالا در اصل مسئله آزمایش تا بعد ان شاء الله مباحث نسبتاً مهمه‌ای مطرح است در مسئله آزمایش که آزمایش چرا و برای چه؟ و خداوند متعال که عالم است به همه چیز، چرا آزمایش می‌کند؟ و مسائل دیگری ان شاء الله صحبتش خواهد شد. فعلاً فقط در این مسئله صحت داریم که آزمایش در قرآن در آیات متعددی مطرح شده است. بعضی از این آیاتی که خواندیم نیاز به مقداری صحبت دارد. آن آیات را امروز به عرض می‌رسانیم.

آیه هفت سوره هود

از آن آیات این آیه شریفه است که در سوره مبارکه هود آمده آیه ۷ ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنَّ قُلُوبَ الْبَشَرِ لَشَاكِرُونَ﴾^۳

آیه مطالب مختلفی دارد که مورد بحثان نیست. در سطح توجه اجمالی ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ خداوند آسمان‌ها و زمین را فی سته ایام آفریده است. که مقصود از سته ایام چیست؟

۱ - سوره اسراء ۹

۲ - سوره رعد ۱۱

۳ - سوره هود، آیه ۷.

آیات متعددی در این زمینه هست. مورد صحبت ما نیست. ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ عرش خدا هم بر ماء هست. این هم از آیه‌هایی است که بعضی بعد از مباحث مختلفی که بیان کردند، روایات را هم ذکر کردند در ارتباط با روایات مربوطه به توضیح این آیات گفتند این روایات هم از متشابهات است و علمش عند الله. و از آیات مورد بحث است. ولی اجمالاً در حد گذرا ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ به این مطلب که در روایات مختلفه اشاره‌ای شده است، و بیانات مختلفی در ارتباط با این آیه شریفه هست، این است که کان عرشه علی الماء، عرش به معنای دین و به معنای علم خدا، علم خدا بر ماء است. یعنی در ارتباط با ذوات مقدسه معصومین علیهم‌السلام است که به آن‌ها تحمیل شده، داده شده و کان عرشه علی الماء. باز نظر اجمالی است و الا مباحث تفصیلی این جا مطرح است.

آن که مورد بحث ما هست این است ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ این که گفتیم کمی توضیح لازم دارد این است. که به نظر ابتدایی کسی که نگاه کند فکر می‌کند که ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ بعد با ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ خلقت آسمان و زمین و کان عرشه علی الماء، چه تناسبی دارد با ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾؟

تناسب این است که از این بخش قبلی ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ این بخش قبلی با توجه به قرائن مختلف آیات و روایات یعنی نتیجتاً انسان را هم خلق کردیم، زمین و آسمان‌ها را خلق کردیم و انسان را هم آفریدیم، حالا انسان را که آفریدیم جهت آفرینش انسان این است که آزمایش شود و امتحان بشود. بنابر این درست است که ظاهر آیه تناسبی ندارد ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ ولی با توجه به این که خلق السموات و الارض و مابینها و از جمله آفریدیم انسان را، و انسان هم اهم این موجودات است که آفریدیم، آن وقت نتیجتاً ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ شما که جزء این آفرینش هستید، آزمایش تان کنیم. شما را که خلق کردیم، خلقتان کردیم که امتحان بشوید. یعنی پس مسئله آزمایش در این آیه شریفه، امتحان در این آیه مبارکه به این صورت مطرح شده است. و بعد هم در ارتباط با عالم قیامت مسائلی مطرح شده است. این یکی از آیه‌هایی که در ارتباط با آزمایش قرائت شد.

آیه سی و یک سوره محمد

آیه‌ای دیگر هم که مناسب است کمی توضیح داده بشود، در سوره مبارکه حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آیه ۳۱

﴿وَلَتَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَتَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ﴾^۱ آزمایشتان می‌کنیم. پس یعنی مسئله آزمایش در این آیه شریفه مطرح است. آزمایش می‌کنیم شما را تا بدانیم مجاهدین شما را، صابرین شما را در مسئله گرفتاری‌های مختلفی که آزمایشتان می‌کنیم. که در این جا به خصوص مسئله جنگ است و جهاد است. و در ارتباط با این مسئله‌ای که از آزمایش‌های مهم است. ﴿وَلَتَبْلُوَنَّكُمْ﴾ تا بدانیم که مجاهدین شما، صابرین شما در مسیر دستورات پروردگار چه کسانی هستند. و به این وسیله جریان‌های شما را بر ملا کنیم و روشن بسازیم.

با توجه به علم خداوند، حتی نعلم یعنی چه؟

این جا همان توضیح مختصری که به عرض می‌رسد، و الا هریک از این‌ها به جای خودش بحث‌های طولانی دارد که بعضی از این‌ها هم مفصل بحث شده است. سؤال می‌شود که ﴿حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ﴾ چرا؟ بعضی از بفاسیر با این جمله رد شدند که یعنی نمیز المجاهدین منکم و الصابرین در ارتباط با قاعدین تا این که جدا کنیم ما. نعلم این جا به معنای نمیز است. ﴿وَلَتَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ﴾ ما که خدائیم که می‌دانیم که چه کسانی مجاهد هستند و صابر هستند، و چه کسانی صبور نیستند و استقامت ندارند، و چنین دستوراتی را عمل نمی‌کنند و کوتاهی می‌کنند. ما که می‌دانیم که مشخص است. نعلم این جا به معنای نمیز است. کنایه است بدانیم از این که جدا کنیم، در خارج جدا کنیم تا افراد وضعشان مشخص باشد. تا مسئله ثواب و عقاب که بعداً گفته خواهد شد ان شاء الله معلوم بشود، که بر اساس عملکرد افراد معین می‌شود. پس این یک معنا که حتی نعلم المجاهدین منکم یعنی حتی نمیز المجاهدین منکم و الصابرین.

معنای دومی هم که اشاره کرده باشیم این است که این جا بعضی چنین گفتند که منظور این است که حتی وقع العلم علی المعلوم. یعنی به تعبیری تعبیر می‌کنند که علم یک علم ذاتی داریم، یک علم فعلی. منظورشان این است که علم ذاتی حضرت حق که علم کله جای خودش معلوم؛ آن وقت آنچه خدا می‌داند تا وقتی که تحقق پیدا نکرده که می‌داند، وقتی تحقق پیدا می‌کند، تعبیر می‌شود که وقع العلم علی المعلوم. این را اسمش را علم فعلی می‌گذارند. این جا مقصود این است که یعنی تا این علم ما که می‌دانیم افراد مجاهدین‌شان چه کسانی هستند، قاعدین‌شان چه کسانی هستند، همه این‌ها را می‌دانیم، تا علم ما بر آنچه که می‌دانیم واقع بشود. یعنی در خارج فعلیت پیدا کند، در خارج تحقق پیدا کند. مقصود این است.

این هم از جوهری است که گفته شده است. و گاهی هم گفته می شود معنی ادق همین باشد. ﴿وَلَنْبَلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوا أَخْبَارَكُمْ﴾ پس باز در این آیه شریفه هم مسئله آزمایش مطرح است.

آیه صد و شصت و هشت سوره اعراف

آیات دیگری که قبلاً خواندیم آن‌ها همین مقدار از توضیحی هم که این جا عرض کردیم ظاهراً نیازی ندارد. چون دیگر کاملاً مطلب روشن هست. مثلاً این آیه شریفه‌ای که ﴿وَلَنْبَلُوَنَّاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ سوره اعراف آیه ۱۶۸ که خواندیم آیه را ﴿وَلَنْبَلُوَنَّاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ﴾ امتحان‌تان می‌کنیم به حسنات و سیئات؛ به حسنات یعنی به پولداری، به غنا، به سلامتی، به رفاه، به خوبی‌ها. و به سیئات امتحان‌تان می‌کنیم یعنی گرفتاری‌ها، به شدائد، به فقر، به ناراحتی‌های گوناگون. این‌ها را پیش می‌آوریم تا این که گاهی به وسیله نعمت افراد متوجه خداوند متعال بشوند، گاهی به خاطر این که گرفتار می‌شوند، گرفتاری آن‌ها سبب بشود که به خدا روی بیاورند. و از گرفتاری برگردند و استغفار کنند. امتحان‌شان می‌کنیم به این‌ها. این‌ها وسیله آزمایش است. بعضی‌ها هم نه به حسنات کاری دارند، نه به سیئات، انحراف خودشان را می‌روند. چون مختار هستند و بر اساس اختیار است. پس باز آیه در ارتباط با مسئله آزمایش و امتحان مشخص است.

و هم چنین آیات دیگری که خواندیم که دیگر تکرار نکنیم آیاتی که خواندیم.

آیه صد و پنجاه و پنج سوره بقره

این آیه را هم می‌خوانم عرضم را تمام کنم. از آیات مهم مربوط به امتحان آیه ۱۵۵ سوره بقره است که ﴿وَلَنْبَلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخُوفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾^۱ که مواد مختلف از آزمایش، به طور کلی تمام جریان‌های مربوط به زندگی ما، حوادث گوناگون از خوشی‌ها و ناخوشی‌ها، گرفتاری‌ها و راحتی‌ها و هر آنچه متوجه انسان می‌شود، همه حرکات و سکناش، این‌ها همه آزمایش و امتحان است. که در آیات متعددی آمده است. که ان شاء الله اشکالات مربوطه هفته‌های بعد یکی یکی مطرح می‌شود و پاسخ داده می‌شود. به برکت صلوات بر محمد و آل محمد.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

۱ - سوره اعراف، آیه ۱۶۸.

۲ - سوره بقره، آیه ۱۵۵.

